# FATİHA SURESİ

- بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيم
- الْحَمْدُ للَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ * اِهْدِنَـاالصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ الْمَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

## Nazil Olması:

- Fatiha Suresinin risaletin ilk yıllarında Mekke'de nazil olduğu hususunda ittifak vardır.
- Kaynaklarda nüzul sebebiyle ilgili özel bir olay yoktur. Mushafın baş tarafına konmak üzere vahyedilmiştir; Kur'an‘ın hem bir mukaddimesi hem de özeti gibidir.
- Ayrıca her müminin kıldığı namazın bütün rekatlarında rabbi ile konuşurcasına okuması ve bu sayede O'na yaklaşması murat edilmiştir.

**Surenin İsimleri:**

- Bu surenin kaynaklarda zikredilen birden fazla adı vardır; ancak bunlardan "Fatiha, es-Seb’u’l-mesânî, Ümmü'l-kitâb" adları hadislerde geçmektedir.
- Fatiha "ilk, evvel, başlangıç" demektir. Bütün olarak gelen ilk sûre olduğu, Kur'ân-ı Kerîm'i okumaya ve yazmaya onunla başlandığı için bu adı almıştır. Fatiha sûresinden önce nazil olan âyetler, ait oldukları sûrelerin parçalarıdır ve bu sûreler Fâtiha'dan sonra tamamlanmıştır.
- es-Seb'u‘l-mesânî “ikilenen, tekrarlanan yedi” demektir. Bu sûre yedi âyetten oluştuğu ve namazda en az iki kere okunduğu için bu ismi almıştır.
- Ümmü'l-kitâb "kitabın aslı, temeli, anası" demektir. Fatiha sûresine bu ismin verilmesi, Kuran’ın bir özeti niteliğinde olmasından dolayıdır.

## Fatiha Suresinin Fazileti

- Ebû Saîd b. Muallâ anlatıyor: Ben Mescitte namaz kılıyordum. Rasulullah (sas) beni çağırdı. Ben de O'na icabet etmedim. (Namazdan sonra vardığımda:)
- Yâ Rasûlallah, ben namaz kılıyordum, diye özür beyân ettim. Rasûlullah şöyle dedi:
- *"Kur'ân'da Allah:*
- **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ**
- ***Ey îmân edenler, sizi, size hayât verecek şeylere da'vet ettiği zaman Allah 'a ve Rasûlü 'ne icabet edin...*** *(Enfâl, 8/24) buyurmadı mı?"*
- Sonra Rasûlullah bana şöyle dedi;
- **أَلَا أُعَلِّمُكَ أَعْظَمَ سُورَةٍ فِي الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ تَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ**
- *"Haberin olsun, sen mescidden çıkmadan evvel ben sana muhakkak Kur'ân'daki en büyük sûreyi öğreteceğim"*

- Sonra elimi tuttu. Mescitten çıkmak istediğimiz zaman ben şöyle dedim:
- قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ قُلْتَ: «لَأُعَلِّمَنَّكَ أَعْظَمَ سُورَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ»
- "Yâ Rasûlallah, Sen bana 'Muhakkak sana Kur'ân'daki en büyük sûreyi öğreteceğim' demiştin" dedim.
- Rasûlullah (sas) şöyle buyurdu:
- : قَالَ: «اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، هِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي، وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيتُهُ»
- *"O sûre el-Hamdu lillâhi Rabbil-âlemîn'dir ki, namazlarda tekrar olunan yedi âyet ve bana verilen azîm Kur'ân'dır"*[1]

---

[1] Buhari.

- Ebu Hureyre anlatıyor: Rasulullah buyurdu ki:
- «مَنْ صَلَّى صَلَاةً لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِأُمِّ الْقُرْآنِ فَهِيَ خِدَاجٌ» ثَلَاثًا.
- *“Her kim içerisinde Ümmü’l-Kur’anı okumaksızın bir namaz kılarsa o namaz noksandır.”* Rasulullah bu sözü üç defa tekrar etti.
- فَقِيلَ لِأَبِي هُرَيْرَةَ: إِنَّا نَكُونُ وَرَاءَ الْإِمَامِ؟
- Bunun üzerine Ebû Hüreyre'ye: Bizler imamın arkasında bulunuyoruz diyen olmuş. Ebû Hüreyre şöyle cevap vermiş:
- «اِقْرَأْ بِهَا فِي نَفْسِكَ»؛ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ يَقُولُ:
- «Onu içinden oku, zira ben Rasulullah’ın şöyle dediğini işittim» dedi:

- **" قَالَ اللهُ تَعَالَى: قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ،**

- *Allah-u Teala buyurdu ki; ‘Ben Fatiha'yı kulum ile kendi aramda ikiye böldüm. Kulum için istediği vardır/verilecektir.*

- **فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ: {اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} قَالَ اللهُ تَعَالَى: حَمِدَنِي عَبْدِي،**

- *“Hamd, sadece Âlemlerin Rabbi Allah’adır” dediğinde Allah(c.c.): “ Kulum beni Hamdetti, övdü” der.*

- **وَإِذَا قَالَ: {اَلرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}، قَالَ اللهُ تَعَالَى: أَثْنَى عَلَيَّ عَبْدِي،**

- *“O Rahmândır, Rahîmdir" dediğinde Allah: Kulum beni, sena etti; yüceltti, der.”*
- **وَإِذَا قَالَ: {مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ}، قَالَ: مَجَّدَنِي عَبْدِي**
- *Kulum: “Hesap gününün sahibi Allah’tır” dediğinde Allah: Celal sıfatlarımla kulum beni yüceltti, der.*
- **فَإِذَا قَالَ: {إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ} قَالَ: هَذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ،**
- *Kulum: “Allah’ım biz yalnız sana ibadet eder ve sadece senden yardım isteriz” dediğinde; Cenabı Allah: “Bu ayet benim ile kulum arasındadır ve kuluma istediği vardır/verilecektir” der.*

- فَإِذَا قَالَ: {اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ} قَالَ: هَذَا لِعَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ

- *Kulum: "Rabbimiz! bizi sırat-ı müstekîme / dosdoğru Allah'a giden tevhid inancına göre yaşamayı ve hidayet üzere devamlı olmayı nasip eyle!. Hidayet yolu senin kendilerine nimet ve ihsanlarda bulunduğun has kulların yoludur. Gazabına uğramışların ve Tevhid inancından sapmış olanların yoluna değil", dediğinde, Allah bu ayet kulum içindir ve kuluma istediği verilecektir" der.*[2]

---

[2] Müslim.

## Fatiha Suresinin Şifa Yönü

- Ebû Saîd Hudrî anlatıyor:
- Biz, bir yolculukta bulunuyorduk. Derken bir yerde konakladık. Akabinde bir kız geldi ve: “Kabilemizin büyüğü (bir akreb tarafından) sokuldu. Erkeklerimiz yanımızda yoklar. Binâenaleyh sizlerden bir ilâç yapıcı var mıdır?” dedi.
- Bir adam kalktı. Biz onun rukye yaptığını bilmiyorduk. O kimse, akrep sokan kişiye rukye yaptı ve o kişi derhâl iyileşti. Ve bizden giden o kimse için otuz koyun verilmesini emretti. Ve bizlere de süt içirdi. Bizden olan kimse bize dönünce ona: Sen rukye yapar mıydın? dedik.
- O: Hayır yapmazdım. Ben ona Ümmü'l-Kitâb'ı okumaktan başka bir rukye yapmadım, dedi.
- Biz kendi kendimize;

- Biz gelinceye yahut Peygamber'e bu olan işleri arz edip soruncaya kadar hiçbir şey ihdas etmeyin, bildirmeyin, dedik.
- Nihayet Medine'ye geldiğimizde bunu Peygamber'e zikrettik.
- Rasulullah bize şöyle dedi:
- وَمَا كَانَ يُدْرِيهِ أَنَّهَا رُقْيَةٌ؟ اِقْسِمُوا وَاضْرِبُوا لِي بِسَهْمٍ
- *"Fatiha Sûresi'nin bu kadar müessir bir duâ olduğunu ona öğreten nedir? Şimdi sürüyü taksim edin, benim için de bir pay ayırın".*[3]

[3] Buhari.

**Fatiha Suresinin İçerdiği Temel Mesajlar:**

- 1. Tevhid: Allah'ın zatında, sıfatlarında ve fiillerinde birliğine inanma.
- 2. Allah'ın bütün varlıklar üzerinde Rubûbiyeti, Rahmâniyet ve Rahîmiyeti olduğunu ikrar.
- 3. Ahiret günü ve onun gereği olan ba's, yeniden dirilme, haşir, mahşer, amellerin hesabı, Allah ile kul ve kulların kendi arasında muhasebesi ve adaletin tecelli ettirilmesi.
- 4. Allah'ın dünya ve ahiretin, ezelden ebede her şeyin ve zamanın sahibi, mâlik'i ve melik'i olduğunu kabul.
- 5. Allah'ın ibadeti hak eden ve duaları işitip cevap veren, yegâne Ma'bud olduğuna samimi inanç.
- 6. Hidâyet ve Sırât-ı Müstakîm üzere içi dışı bir olarak samimi iman ve ameli hedefleyen yaşam tarzı.

- 7. Dua’nın önemli bir ibadet ve namazın da bütün yönleriyle, duanın bütün çeşitlerini içinde barındıran, en derli toplu ve en makbul dua olduğu,
- 8. Duada hem iyilikleri isteme ve hem de kötülüklerden korunma talebinde bulunmak ve iyilikleri isterken iyilerden örnekler, kötülüklerden sakınırken de kötülerden örneklerle duanın mana ve mahiyetinin kuvvetlendirilmesinin iyi olacağı anlatılmaktadır.

**<u>Fatiha Suresinin Özünü Şu Beş Maddede Toplamak Mümkündür.</u>**

- Tevhid/Allah'ın her bakımdan birliği,
- Adâlet/her hakkın sahibine verilmesi
- Ubûdiyet/ O'na ihlasla kulluk
- İstikamet/dosdoğru yaşamak,
- Âhiret/ mükafat ve mücazat gününün geleceğine inanma.

- Fahruddîn Râzî'nin, Fatiha'nın eğitim açısından önemi.
- **1.** (elhamdülillah) diyen insan, sahip olduğu nimetle yetinerek daha çok kazanma hırsını frenler. Çünkü hamd, şükrü de içine almaktadır. Hamd ve şükür, kişinin yeterlilik duyduğunu ifade etmekte ve onu harekete geçirmektedir.
- **2.** (rabbi'l-alemîn) diyen insan, elde edemediklerine karşı hırsını ve elde ettiklerine karşı cimriliğini disipline etmiş olur. Böylece şehvet ve lezzetlerin peşinden koşmanın belası da ondan uzaklaşmış olur. Çünkü her şeyi yaratan, besleyip büyüten ve terbiye edenin Allah olduğunu söyleyecek kadar asil bir ruha sahip olan insan, hırslı ve cimri olamaz. Kendini aşağılayacak şehvetin peşinden koşamaz.
- **3.** (Rahman, rahim ve mâliki yevmi'd-dîn) diyen insan, bu bilinciyle gazab ve öfkesini yenmiş olur. Yüce Allah'ın, rahman sıfatı gereği çalışana vereceğini bilen insan, başkasına çeşitli nimetlerden dolayı

haset etmez. Başkalarına sahip oldukları nimetlerden dolayı haset etmeyeceğinden, düşmanlık duygulan da beslemez. Çünkü bu insan bilir ki, Allah rahmetini layık olanlara verir. Rahîm diyen insan, Allah'ın merhametinin farkındadır. İnsanlara karşı daima merhametli davranır. Merhamet onun ahlâkî erdemlerinden biri haline gelir, Başka bir ifadeyle, Allah'ın merhamet sıfatını anan insan, kendi merhamet duygusunu kabartıp dalgalandırmış olur. Allah'ın rahmeti ve merhameti onun ruhuna yansımış olur.

- **4.** (İyyâke na'budu=yalnız sana ibadet ederiz) demekle de kibrini ortadan kaldırır ve böylece şirkten kurtulmuş olur. Gönlündeki şirk tortularını bu ifadeyle fırlatıp atar. Böylece gönlünü gizli ve aşikâr şirkten temizlemiş olur. Allah'ın huzurunda acizliğini ve O'na karşı kulluğunu ifade etmekle kendi gururunu, yani kibrini ayaklar altına almış olur. Çünkü kibir, Allah'a kulluk yolunu tıkamakta, insanın kendi

kendine tapmasına sebep olmaktadır.

- **5.** (Ve iyyâke nesta'în=ve yalnız senden yardım dileriz).
- Sadece Allah'a sığınan ve yardım dileyen kimse, kendini yetersiz gördüğü için, kendini beğenme psikolojisinden kurtulmuş olur. Kibir ve kendini beğenme gibi olumsuz duygulardan sıyrılan insan, Allah'tan bekleyeceği şeyler için dua etmeye yönelir.
- **6.** (İhdina's-sırâta'l-mustakîm=Bizi doğru yola ilet).
- Dikkat edilirse, kişi sadece kendini düşünme yerine, başkalarını da düşünmekte ve duasına diğer insanları da katmaktadır. Bu tarz bir dua, insana bencilce davranmamanın erdemini vermekte ve öğretmektedir. Kendisi için yaptığı duaya başkalarını da katma eylemi, kâmil insan olmanın üst basamaklarına tırmanmanın göstergesi olmanın yanısıra, ferdî şuurun sosyal şuura dönüşümünün de ifadesi olmaktadır. Başkalarının iyiliğini düşünmek, din eğitimi ile sağlanmak istenen

önemli bir gelişmişlik düzeyidir. İnsanları, sadece kendilerini düşünen fertler olmaktan çıkarıp, onların sosyal şuura katılan bireyler olmalarını temin etmek, eğitim açısından önemli bir basandır. Bu tip bir bilinç, insanın gönlünden şeytanı çıkarıp, oraya insanı koyma gücünün elde edildiğinin göstergesi olmaktadır. Şeytanı gönlünden çıkarıp, oraya insan sevgisini koyma erdemi, Fatiha suresinin pedagojik etkinliğine işaret etmektedir.

- **7.** (Kendilerini nimetlendirdiklerinin yoluna).
- Fatiha suresinin bu ayetini duaya dönüştüren insan, hangi insan tipini örnek alması gerektiği bilincini kazanmış demektir.
- Bu ifade, eğitimin gelişigüzel yapılmadığının, amacının belli olduğunun bir göstergesidir. Fatiha'yı iyi anlayan insan, model insanların kimler olacağının farkındadır. O model insanlar, ilahî eğitimden geçmiş, belli sıfatlar kazanmış ve Allah katında belli bir yere gelmişlerdir. Eğitimde

örnek alma ve örnek edinme olguları çok önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle gençlerin kimleri model aldıkları bilinirse, o toplumun değer anlayışı, gelişmişliği ve manevî olgunluğu iyice tespit edilebilir.

- **8.** (Gazaba uğrayan ve sapıtmışların yoluna değil).
- Bu ifade, müslüman bir insanın, olumsuz ve çıkmaz olan yolların neler olduğunu bildiğini göstermektedir. Hayatın olumsuz yönlerini insana anlatmak, tanıtmak ve bu bilinci kazandırmak, eğitimin en başta gelen görevlerinden biridir. Allah'ın kimlere gazap ettiğini ve kimlerin sapık yola düştüğünü bilen bir insan, bilinçli ve ahlâkî davranışı kazanmanın büyük bir yüzdesini halletmiş demektir. Bu bilinç olmadan, ahlâkî davranış, tesadüfîlikten kurtulamaz. Sosyal ahlâk da, tesadüfî davranışlar üzerine oturamaz ve sürekliliğini sağlayamaz.

## Fatiha Suresinin Tefsiri:

- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- Besmelenin buradaki anlamı: “(Kur’an okumaya) Allah’ın adıyla, O’ndan yardım isteyerek başlıyorum”.
- Allah Teâlâ bu mübarek ayet ile sûreye başlaması, mümin kullarına gerek okumaya, gerekse diğer işlere başlarken Allah’ın mübarek isimleriyle teberrük ederek başlamamız gerektiğini bizlere öğretmek içindir.
- “Besmele ile başlamayan her işin sonu kesiktir.” Hadis-i Şerifi bu görüşü desteklemektedir.
- Medine, Basra ve Şam fakihlerine göre besmele Fâtiha suresinden ve diğer surelerden bir ayet değildir. Surelerin başına teberrüken ve sure aralarını ayırmak için yazılmıştır. Ebu Hanife’nin ve tabilerinin görüşü

de budur. Bundan dolayı Hanefi mezhebine göre namazda besmele sesli olarak okunmaz.

- İmam Azam ve onun görüşünde olan Âlimler Fatihanın Allah ile kul arasında ikiye taksim edildiğini belirten hadis-i şerifi Besmelenin Fatiha suresinden ve diğer surelerin evvelinden bir ayet olmadığına delil getirmişlerdir. Çünkü Kutsi hadis { اَلْحَمْدُ لِلَّهِ} ifadesiyle başlamıştır. Besmele ile başlamamıştır. O halde Fatiha'nın ilk ayeti, { اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} ayetidir. Zira Fatiha suresinin yedi ayet olduğu kesindir. Besmele Fatiha'dan bir ayet olsaydı sekiz ayet olmuş olurdu.
- Mekke ve Kûfe Fakîhleri ise Besmelenin hem Fatiha suresinin hem de diğer surelerin başlangıcında o sureden birer ayet olduğu görüşündedirler. İmam Şafii ve ashabı da bu görüştedirler ve namazda

sesli olarak okurlar. Ayrıca, Kur’an-ı Kerimden olmayan bir sözün, Mushaf’a yazılması Peygamberimiz tarafında yasaklanmıştır. Bu sebeple Fâtiha okunduktan sonra duadan dolayı söylenen (Âmin) ifadesi, Kur’an-ı Kerimden olmadığı için Mushaflara yazılmamıştır.

- Dolayısıyla eğer Besmele, Fatiha suresinden ve başında yazıldığı surelerden olmasaydı surenin evvelinde Mushaflara yazılmazdı görüşünü ileri sürmüşlerdir. Bu durumu Besmelenin Fatiha’dan bir ayet olduğuna delil saymışlardır.
- İbni Abbas “Herkim surelerin evvelinde besmeleyi okumayı terk ederse Allah’ın kitabından 114 ayeti terk etmiş olur” demiştir.

## Allah

- Allah yerine “tanrı”, rahman yerine “esirgeyen”, rahîm yerine de “bağışlayan” kelimelerinin kullanılması bu isimlerin anlamlarını tam olarak karşılamaz.
- Çünkü Allah ismi, bu isme hakkıyla lâyık olan "tek, eşsiz, benzersiz, bütün kemal sıfatlarına sahip ve eksikliklerden uzak, varlığı zaruri (olmazsa olmaz), yokluğu düşünülemez" olan yüce zâta mahsustur, bu sıfatları taşımayan hiçbir varlığa Allah denemez.
- Halbuki insanların uydurdukları, kendilerine göre bazı nitelikler yükledikleri mâbudlara tanrı denebilir, Başka bir deyişle tanrı kelimesi «ilah» anlamına gelen genel bir isim olduğundan Allah için de kullanılabilir, halbuki Allah ismi O'ndan başka hiçbir varlık için kullanılamaz ve Arap dilinde de kullanılmamıştır.

## Rahman

- Kur'an dilinde rahman sıfat-ismi de Allah'a mahsustur, başka hiçbir varlık için kullanılmamıştır.
- Rahman "en uzak geçmişe doğru bütün yaratılmışlara sonsuz ve sınırsız lütuf, ihsan, rahmet bahşeden" demektir.
- Rahman, rahmetiyle muamele ederken buna mazhar olan varlığın hak etmesine, lâyık olmasına bakmaz, bu sıfatın tecellisi yağmur gibi her şeyin üzerine yağar, güneş gibi her şeyi ısıtır ve aydınlatır.

## Rahim

- Rahim "çok merhametli, rahmeti bol" demek olup bu sıfatla kullar da nitelenebilir.
- Allah'ın rahîm sıfat-ismi O'nun, daha ziyade kullarının gelecekte elde etmek üzere hak ettikleri, lâyık oldukları sınırsız rahmetini, lütuf ve merhametini ifade etmektedir.
- "Esirgemek" ve "bağışlamak" bu sonsuz, engin ve etkisi çeşitli rahmetin ancak bir parçası, etkilerinin yalnızca bir çeşididir.

## Hamd

- Dilimizde övme ve teşekkür etme, Arapça'da medih ve şükür kelimelerinin hamd kelimesine yakın mânaları bulunmakla birlikte bunlar arasında birtakım ince farklar da vardır. Methetme (övme) bir iyilik ve güzellik karşısında yapılır; bu iyilik ve güzelliğin sahibi, kendisinin bunda iradesi ve etkisi olsun olmasın methedilebilir. Kişi kendi iradesinin eseri olmayan güzelliği sebebiyle övüldüğü gibi cömertlik ve cesaret gibi erdemlerinden dolayı da övülür. Halbuki hamd ancak irade ve istekle hâsıl olan iyilik ve güzellik karşısında yapılır.
- Şükür ve teşekkür "isteyerek yapılmış (ihtiyarî) bir iyilik ve ihsana karşı dille veya başka şekillerde uygun mukabelede bulunmaktır." Bu, hem Allah'tan hem de insanlardan gelen iyilikler karşılığında yerine getirilmesi beklenen ahlâkî bir görevdir. Hamdetmek de dil ile yapılır; "hamdolsun, elhamdülillah..." denir, ancak bunun sebebi yalnızca nimet ve ihsan değil, irade ve ihtiyara dayalı bütün güzellik ve iyiliklerdir.

- Bu mânada hamd yalnızca Allah'a mahsustur. Çünkü başkalarına ait olan iyilik ve güzellikler, gerçek ve kâmil manasıyla onların isteklerine bağlı değildir. İnsanların kendi isteklerine bağlı iyilik ve güzelliklerde Allah'ın da iradesi vardır. Dolayısıyla bu mânada hamdın tamamı Allah'a mahsustur, O'na aittir.

## Âlem

- Âlem maddî ve manevî, görülen ve görülemeyen, dünyada ve âhirette Allah Teâlâ'nın yarattığı her şeydir. Görülen, hissedilen, insan bilgisinin ulaşabildiği maddî varlıklara "mülk ve şehâdet âlemi", madde ötesi varlıklara da "gayb ve me-lekût âlemi" denilir.
- Gayb ve melekût âleminin tek sahibi Allah'tır. Mülk ve şehâdet âleminin ise gerçek sahibi Allah olmakla beraber görünürde ve mecazen başka sahipleri de olabilir. Vahiy yoluyla gelen bilgilere göre şehâdet ve mülk âlemi, gayb ve melekût âlemine nispetle denizden bir damla, sahradan bir kum tanesi kadardır.

**Rabb**

- Rab kelimesi tek başına söylendiği zaman bundan yalnızca "Allah" kastedilir, O'nun güzel isimlerinden biridir, "sahiplik ve terbiye edicilik" özelliğini ifade eder. Bu kelime "rabbü'd-dâr" (ev sahibi) gibi tamlama şeklinde başkaları için de kullanılır.

## Malik

- "Din gününün mâliki" tamlamasında geçen mâlik "malın, mülkün sahibi" demektir. Bazılarınca "hükümdar" anlamında "melik" şeklinde de okunmuştur. Allah Teâlâ hakkında mâlik ve melik sıfatları kullanıldığı zaman mâna çerçevesinde bir eksiklik olamaz; çünkü O hem âlemlerin sahibidir hem de herkese ve her şeye hükmü geçer; O'nun iktidarı üstünde bir iktidar tasavvur bile edilemez.

## Din Günü

- "Din günü" âhiretteki hesaba çekme ve hüküm verme günüdür. Allah, dünya hayatında, imtihan için kullarına da sahiplik ve iktidar vermiş; imanı olduğu halde gaflet içinde bulunan kimseler -zaman zaman da olsa- Allah'ın sahipliği ve iktidarının bilincinde olmaya özen göstermemişler; imanı olmayanlar ise bunun şuurundan tamamen yoksun kalıp inkâr etmişlerdir. Âhiret âleminde kulun, bu dünyadaki geçici iktidarı da ortadan kalkacağı için ahirette Allah'ın melik ve mâlik sıfatı bütün azametiyle ortaya çıkacaktır. Bunun için âhirette gerçek "melik ve mâlik" olan sadece Allah’tır.

## İbadet

- İbadet "kulluk ve tapınma" olarak anlaşılmıştır. Bu kavramın içinde kâmil mânada "sevgi, korku ve boyun eğme" vardır; bu üç tavır ve duygunun birlikteliği ibadetin temelini oluşturur. İnsanların yaratılış gayesi ibadettir; ancak onlar buna mecbur tutulmamışlardır; yani terim anlamıyla ibadet, iradeye bağlı olmayan hareketler ve oluşlar gibi hâsıl olmamakta; ilâhî emri kul, -dünya hayatında bir imtihan olarak- serbest iradesiyle yerine getirmekte veya ihmal etmektedir.
- İnsanın sınırlı gücü ve iradesi her zaman maddî ve manevî ihtiyaçlarını karşılamaya ve kendisinden beklenenleri yerine getirmesine yeterli olmamaktadır. Bu sebeple insanlar hem diğer insanlardan hem de insanüstü güçlerden yardım istemeye ve almaya kendilerini mecbur hissetmişlerdir. Fakat onların bu iki kaynaktan yardım istemek ve almak için tuttukları yollar, benimsedikleri sistem ve usuller, ilâhî irşada kulak asmadıkları zamanlarda şirke ve bedbahtlığa düşmelerine sebep olmuş;

dolayısıyla birçok bâtıl din, işe yaramaz sistem ortaya çıkmıştır. Bu âyet, İbadet ederken ve yardım isterken yöneleceğimiz doğru adresi bize göstermekte ve tevhidi (bir Allah'a ibadeti, sığınmayı ve yönelmeyi) getirmektedir.

- Âyette "ederim, dilerim" yerine çoğul olarak "ederiz, dileriz" şeklinin seçilmiş olması tevhid ehli müminlerin bir bütün teşkil ettiklerini, bu sebeple "Sen ben değil, biz varız" ilkesi doğrultusunda hareket etmelerini, fert-toplum arasındaki dengeyi korumalarını işaretlemektedir. Burada "biz"i oluşturan bağ imandır, bir Allah'a kulluktur.
- Müminler kardeşçe yardımlaşırlar, fakat kimin elinden gelirse gelsin gerçekte her nimetin Allah'tan geldiğini, O dilemedikçe kimsenin bir şey veremeyeceğini bilirler.

## Sırat-ı Müstakim

- "Bize doğru yolu göster" duası aynı zamanda rabbin, kullarına bir irşad ve uyarışıdır; eğer insan kendine yeterli olsaydı, doğru yolu görmesi ve bulması için bir başkasına ihtiyacı olmazdı. Yaratıcı bu talimatı verdiğine göre kuta düşen, ilâhî irşada kulak vermek, insanî bilgi ve kabiliyetlerini bu irşad doğrultusunda kullanarak her adımını doğru atması İçin O'nun tarafından sağlanan İmkânları gerektiği gibi kullanmaktır. "Doğru yol" (sırât-ı müstakim) İslâm'dır. Allah'ın peygamberleri ile kullarına gönderdiği dinlerin genel adı da İslâm'dır. Yaratan ile yaratılan, Allah ile kul, akıl ile vahiy, hürriyet ile cebir, haksızlık ile adalet, iyi ile kötü... ancak İslâm'da yerli yerine konmuş, doğru ilişkiler ve dengeler kurulmuş, kurulma yollan gösterilmiştir.

## Amin

- "Duamızı kabul buyur, böyle otsun, bizi eli boş çevirme" mânasına gelen "âmin" sözü, dilleri ne olursa olsun bütün müslümanların, hatta semavî din mensuplarının ortak ifadeleri haline gelmiştir. Bu cümle Fatiha sûresine dahil olmadığı gibi âyet de değildir. Birçok hadiste Resûlullah'ın Fâtiha'dan sonra "âmin" dediği ve böyle denilmesini öğütlediği ifade edilmiştir.[4]
- Rasulullah buyurdular ki:
- إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ، فَأَمِّنُوا، فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلاَئِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

[4] Müslim.

- *“İmam “amin” dediği zaman siz de “amin” deyiniz. Her kimin “amin” demesi meleklerin “amin” demesine rast gelirse onun geçmiş günahları affolunur.”*[5]
- Yine sahih hadisler, Fatiha sesli okunduğunda "âmin" duasının da sesli yapılacağı bilgisini getirdiği için fıkıh mezheplerinin çoğu bunu benimsemişlerdir. Hanefîler'e göre bu cümle namazda daima sessiz söylenir.

[5] Buhari.